

اقتصاد بازار و نقش آن در توسعه سرمایه گذاری

محمد امین مدبر^۱

مورخ: ۱۴۰۰/۱۱/۱۸ تهران

چکیده

اقتصاد بازار و یا بازار آزاد، نوعی نظام اقتصادی است که کشورها با توجه به منابع و ارزش های حاکم شان انتخاب نموده، از سوی با انتخاب نظام اقتصادی کشورها، فعالیت های اقتصادی و تجاری شان را تنظیم و عوامل تولید را هماهنگ می کنند. بازار آزاد دارای سابقه گردشی طولانی در بین کشورها است.

هدف مقاله بررسی توسعه سرمایه گذاری با توجه به اقتصاد بازار و نقش آن می باشد، که اقتصاد بازار با توجه به ماهیت خود دست عاملین تولید را باز گذاشته و هرکسی توانایی برخورد با بازار را داشته، می توانند، در بازار فعالیت نمایند. هدف دیگر آن استفاده از مزایای مطرح شده برای کشور خودمان (افغانستان) که دارای نظام اقتصاد بازار می باشند، بتوان برای جابجایی منابع و عوامل تولید بکاربرد.

روش جمع آوری معلومات در اینجا عبارت از بررسی کتب، آثار و مقالات مرتبط و سایر منابع می باشند. که بصورت اجمالی سعی بعمل آمده تا در حد فرصت، این منابع بررسی و در قالب یک منبع واحد تحت عنوان (اقتصاد بازار و نقش آن در توسعه سرمایه گذاری) گردآوری شود.

واژگان کلیدی: بازار، اقتصاد بازار، سرمایه، سرمایه گذاری، بازار سرمایه، توسعه سرمایه گذاری ...

^۱ دانشجوی ماستری مدیریت بازرگانی (گرایش بازرگانی بین الملل)، دانشگاه بین المللی اهل بیت (ع) aminullahmodaber@gmail.com

اقتصاد بازار از مفاهیم آشنا در مسایل اقتصادی می باشد که با شنیدن آن اذهان به سوی بسیاری از مفاهیم مشابه و گوناگون کشیده می شود. کشورهای زیادی منجمله افغانستان نیز از این قاعده پیروی می کردند، که دارای نتایج ملموس بودند. اما اقتصاد بازار دچار سکتگی هایی شد که عده به منابع زیادی دست یافته و عده دیگر شاهد وخیم تر شدن وضع اقتصادی شان بودند. می دانم که مجال جزئیات مفصل در این فرصت نیست ولی سعی خواهند شد، تا از این فرصت استفاده بهینه شود.

این تحقیق برگرفته از تحقیقات، اثرات و مقالات علمی و تخصصی سایر محققان، نویسندگان عرصه این مباحث که دارای عناوین مرتبط بودند، می باشند.

هدف نخست بررسی اقتصاد بازار و مفاهیم آن؛ دوم اینکه سرمایه گذاری و مطالب مربوطه و نقش اقتصاد بازار در توسعه سرمایه گذاری می باشند. در طول تاریخ و در عین حال، پیروان آن نظرات متفاوتی در نقش دولت و عدم دخالت آن داشتند. عده طرفدار دخالت دولت نبودند، اما عده دیگر توجه دولت را حتی در سطوح پایینی می خواهند، (آدام اسمیت و میلتون فریدمن).

سوال اینجاست که اقتصاد بازار یا بازار آزاد نسبت به سایر نظامات اقتصادی برای سرمایه گذاری و توسعه آن تا چه حد دارای کارایی اند؟ فرصت ها و مزیت های نظام سرمایه داری در اقتصاد چه بوده تا از آن برای بیرون رفت جامعه از شرایط نامناسب بکاربرد؟

با توجه به سوالات؛ اقتصاد بازار یگانه راه دست یافتن همه فعالین اقتصادی به عوامل تولید است تا به اندازه در بازسازی جامعه نقش داشته باشند. گاهی این فعالیت ها باید از سوی نهاد مرکزی (دولتی یا خصوصی) تنظیم شود، تا باعث ایجاد نظم فعالیت ها در بازار گردد. در افغانستان درست اقتصاد بازار تقریباً در ۲۰ سال پیش از امروز انتخاب گردید و با روی کار آمدن و ایجاد سیستم های اداری، جایگاه اصلی آن حفظ نشد و دچار مشکلات گردیدند که شاید عدم مناسبت دقیق تمام عاملین اقتصادی و یا تفکیک نادرست از آن نسبت به سایر اقتصادهای جهان از مشکلات آن می باشند.

مبانی نظری تحقیق

بازار

وقتی از بازار^۱ سخن به میان می آید اغلب مردم به مفاهیم گوناگونی توجه می کنند، مثلاً بازار محلی از شهر که پر رفت و آمد است، جایی که مغازه های بسیاری دارد، تعداد خریدار و فروشنده، داد و ستد محصول، قیمت و ... (سعید، ۱۳۹۸: ۲۷) و یا بازار عبارت از محل برای مبادلات بالقوه، (روستا و همکاران، ۱۳۹۵: ۹).

یعنی با ملاحظه تعریف فوق، هر بازار دارای دو قسمت بوده که در مقابل هر خریدار، فروشنده وجود دارد که ناشی از قدرت نسبی آن ها می باشند. مجموعه از شرایط و ساختارهای داد و ستد و به عنوان فرایندها و مکانیزم های تنظیم کننده بازار است. با توجه به تعاریف ارائه شده، موضوع قابل تاکید قبل از همه، مفهوم «مبادله^۲» است و شرایط آن:

- ۱- حضور خریدر و فروشنده؛
- ۲- شرط وجود چیزی با ارزش؛
- ۳- اختیار قبول و یا رد پیشنهاد طرف دیگر؛

با این ملاحظات، عوامل ذیل بازار را شکل می دهند

- نیاز از هر دو طرف؛
- شرط وجود محصول؛
- توافق طرفین در معامله؛
- وسیله مبادله (پول)
- رعایت ارزش های قانونی بر طرف های ذیدخل؛

1 . Market

2 . Exchange

باید بدانیم که، بازارها به اشکال مختلف تقسیم بندی می شوند؛ مانند بازار براساس محصولات، زمان، مکان، به هدف بازاریابی، ساختار اقتصادی (بازار رقابت کامل، انحصاری، رقابت انحصاری و انحصار چند جانبه) می باشند (سعید، ۱۳۹۸: ۲۸-۴۳).

اقتصاد بازار

اقتصاد غیر متمرکز (اقتصاد بازار^۱) بر آزادی افراد در فعالیت های اقتصادی و محدود ساختن مداخله دولت تأکید دارد. مالکیت خصوصی منابع طبیعی و کالاهای سرمایه ای پذیرفته شده و افراد آزادی اقتصادی دارد. در نگرش نظام اقتصاد آزاد، هر چه فعالیت های اقتصادی بیشتر توسط بخش خصوصی و مبتنی بر بازار باشد، اقتصاد شکوفاتر خواهد شد. بنابراین با کاهش دخالت دولت، مجموع فعالیت های اقتصاد بازار بر عکس العمل های متقابل عرضه و تقاضا و مکانیزم قیمت ها در بازار تعیین می گردند. نظام مذکور برنامه های مختلف اقتصادی را هماهنگ و تعدیل می کند و تنها وظیفه دولت تعیین چارچوب حقوقی است تا در قلمرو بازار تمام افراد جامعه به فعالیت بپردازند و نباید آزادی دیگران را سلب کنند. این دیدگاه افراطی نسبت به آزادی فعالیت ها موجب شد تا نظام سرمایه داری و دولت های لیبرال کلاسیک اروپا در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم با نابسامانی هایی مواجه شوند. این مشکلات و راهبردها (پس انداز، عامل بازار، خصوصی سازی و ایجاد شرکت های سرمایه گذاری) به ترتیب عبارت از (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۵: ۵۰۳):

۱. نابرابری شدید در توزیع درآمد ملی و چاره اندیشی برای آن؛

۲. افراط در آزادی اقتصادی که موجب تدوین و تصویب قوانین و نظارت شدید شد و وجود کالاهای عمومی، عوارض خارجی، توزیع درآمد، توسعه نیافتگی و ... از دلایل دخالت دولت در اقتصاد است؛ که تمامی اقتصاددانان از حدود و اندازه نقش دولت در اقتصاد حمایت می کند.

¹ Market Economy

ابتدا پس انداز بعد سرمایه گذاری

قبل از آن باید «پس انداز^۱» و «سرمایه^۲» را که از مفاهیم اساسی در حوزه اقتصادی می باشند، بدانیم. پس انداز عبارت از صرفه جویی در عدم مصرف یک واحد اضافی است و سرمایه عبارت از مال، دارایی (خواه مادی یا معنوی)، و یا مالی که عواید پولی بدست دهد (فرهنگ معین).

سرمایه یکی از مهمترین نهاده های تولید می باشد. این نهاده نقش بسزای در افزایش سطح کارایی فعالیت های اقتصادی و افزایش بهره وری سایر عوامل تولید دارند (عبداللهی، ۱۳۹۴: ۱۷۵)..

سرمایه گذاری^۳ عبارت از تبدیل وجوه مالی به یک یا چند نوع دارایی دیگر که با هدف بدست آوردن سود، برای مدتی در زمان آینده نگهداری خواهند شد. یاهم سرمایه گذاری، صرف نظر از هزینه کردن پول یا دیگر منابع مالی (پس اندازها)، در زمان حاضر، با پذیرش ریسک (خطر) مشخص یا نامشخص برای کسب سود در آینده می باشد. مهمترین هدف سرمایه گذاری، کسب سود و کاهش هزینه های فرصت می باشد، به این معنی که ممکن است فرد، پول مازاد را کدی داشته باشد که بتواند آن را در محلی برای سرمایه گذاری و کسب سود به کار گیرد، اما به علت عدم آگاهی، آن فرصت را از دست بدهد. سرمایه گذاری می تواند در دارائی های مالی و واقعی انجام شود (شهرآبادی و بشیری، ۱۳۸۹: ۲۳).

یک اقتصاد پویا و رشد بلندمدت و مداوم اقتصادی و توسعه سرمایه گذاری، نیازمند تجهیز و تخصیص بهینه منابع در سطح اقتصاد ملی است که بدون کمک بازارهای مالی به ویژه بازار سرمایه کارآمد به سهولت امکان پذیر نیست. هر بنگاه اقتصادی برای تاسیس و ادامه فعالیت نیازمند سرمایه است از این رو در فرآیند سرمایه گذاری به زمان نیاز است (سلیمانی، ۱۴۰۰: ۱-۲).

منظور از «بازار سرمایه^۴» اینست که در آن ابزارهای مالی بلندمدت با سررسید بیش از یکسال معامله می شود. وظایف این بازار عبارتند از: (نادعلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۴).

- تشکیل سرمایه در اقتصاد ملی؛

- سرمایه گذاری بنگاه ها؛

1 . Saving

2 Capital

3 Investment

4 . Capital Market

- تعیین ارزش و قیمت های ذاتی ابزار مالی؛

بازار عامل توسعه سرمایه گذاری

از حقایق درخور توجه تاریخ اینست که ظهور سرمایه داری (خواه با دخالت دولت یا بدون آن) با کاهش شدید موانع موجود بر سر راه فعالیت های اقتصادی گروه های خاص دینی، نژادی یا اجتماعی همراه بوده است. جایگزینی ترتیبات مربوط به موقعیت اجتماعی یا قراردادهای، اولین قدم در جهت آزدسازی مالکیت و بعد از همه تحولات در قرون وسطی و اخذ تدابیر متفاوت در امور گوناگون، تنها تدابیری که هرگز اتخاذ نشد، ایجاد موانع علیه مالکیت اموال منقول یا غیرمنقول بود (فریدمن، ۱۳۸۰: ۵۷)..

در بازار، سرمایه عامل کلیدی محسوب می شود؛ که خود از انبوه وجوه مالی قبلا پس انداز شده و یا منابع مالی را کد تشکیل می شود، که منبع خوبی جهت گسترش امر سرمایه گذاری می باشند. موارد عمده آن (احمدیان، ۱۳۸۹: ۳۴):

- توزیع ریسک بین واسطه های مالی؛
 - بدست آوردن اطلاعات و تخصیص منابع بین عوامل و پروژه ها؛
 - کنترل بین شرکتی روی منافع و منابع مشترک؛
 - تحرک مناسب پس اندازها برای سرمایه گذاری بیشتر؛
- حال می توان گفت که یکی از آن راه های گسترش و توسعه سرمایه گذاری در اقتصاد آزاد، همان واسطه های مالی است که باعث بیشتر شدن فعالیت های سرمایه گذاری می شوند.

خصوصی سازی در توسعه سرمایه گذاری

خصوصی سازی نهادها و فعالیت های بازاری از وسایل مهم برای توسعه سرمایه گذاری و گسترش چنین فعالیت ها می باشند. با اینکه خصوصی سازی، جغرافیایی خاصی را ضرورت دارد. بطور نمونه می توان از افغانستان یادآوری کرد، که شناخت آن جغرافیا مهم است. نظر به گزارش دفتر روابط جهانی برنامه رقابت پذیری یوروآسیا تحت عنوان "توسعه سکتور خصوصی و پالیسی های کارآفرینی در

افغانستان"، بالای سه چالش انکشاف سکتور خصوصی متمرکز است (دفتر روابط برنامه رقابت پذیری یوروآسیا، ۱۳۹۸: ۲۳-۲۴):

- ۱- رسمی سازی تشبثات و سکتورهای خصوصی؛
- ۲- کمبود دسترسی به منابع مالی مانع برای توسعه سرمایه گذاری؛
- ۳- ایجاد فاصله میان دولت و سکتور خصوصی در کیفیت ارائه خدمات عامه؛

شرکت های سرمایه گذاری

شرکت هایی که از طریق فروش اوراق بهادار خود، منابع مالی پس اندازکنندگان و افراد را جمع آوری کرده و آن ها را در سهام و اوراق قرضه سایر شرکت ها سرمایه گذاری می کنند. اهمیت این مؤسسات در این است که بسیاری از مردم با پس انداز اندک خود شاید به راحتی نتوانند در اوراق بهادار مورد نظر خود سرمایه گذاری کنند، این شرکت ها با یکجا کردن آن وجوه، در اوراق بهادار متنوع سرمایه گذاری کرده، که معمولا بازدهی بیشتری عاید می کنند. شناخت ویژگی این شرکت ها الزامی است، که مزایا و معایب آن به ترتیب عبارتند از (سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵-۶):

- مدیریت حرفه ای سبب قابلیت دسترسی بالا به وجوه مالی؛
- تنوع بخشی اوراق بهادار و کاهش ریسک؛
- قانونمندی و تحت نظارت قرار گرفتن؛
- انعطاف پذیری امور و سهولت در سرمایه گذاری؛
- کاهش هزینه ها در انجام معاملات؛
- عدم دقت سبب ایجاد هزینه بیشتر؛
- نامناسب بودن در کوتاه مدت و عدم دسترسی زود هنگام به وجوه مالی؛
- عدم اطمینان برای وصول مبالغ سرمایه گذاری شده؛

نتیجه گیری

در طول تاریخ اینکه نظامات اقتصادی مختلف در جوامع اقتصادی شکل گرفت، هیچ جای بحث نیست، چون در شرایط مختلف ایجاب می کنند که تنظیمات خاصی ارزشی و اقتصادی شکل گرفته تا از آن در امور اقتصادی - اجتماعی خود بکار گیرد. «بازار آزاد» از جمله نظام هایی است که در آن دخالت دولت یا هیچ وجود ندارد و یاهم در سطوح پایین به ان اکتفا می کنند. اهمیت نظام اقتصاد بازار در میزان دسترسی به آزادی مالکیت فردی و تشکیل پس انداز و سرمایه و انجام سرمایه گذاری است. چون به میزان دسترسی به سرمایه، حوه مالی و بازار سرمایه می توان به امور سرمایه گذاری در بخش های متفاوت اقدام کرد. عامل پس انداز، بازار سرمایه، فرهنگ خصوصی سازی و ایجاد شرکت های سرمایه گذاری از جمله راه هایی هستند که زمینه توسعه سرمایه گذاری را مساعد می سازد.

منابع و مأخذ

- ۱- سلیمانی، غلامرضا و نصری، سپیده سادات، (۱۳۹۶)، مروری بر مدل های ارزیابی عملکردی مالی شرکت های سرمایه گذاری، پژوهش حسابداری.
- ۲- حسن زاده، دکتر علی و احمدیان، اعظم، (۱۳۸۹)، اثر توسعه بازار بورس بر رشد اقتصادی، تهران.
- ۳- دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، (۱۳۹۵) *مبانی اقتصاد اسلامی*، تهران، انتشارات سمت.
- ۴- شهرآبادی، دکتر ابوالفضل و بشیری، ندا، (۱۳۸۹)، *مدیریت سرمایه گذاری در بورس اوراق بهادار*، کانال بایگانی فایل های حسابداری، حسابرسی مالیاتی و مقالات.
- ۵- روستا، دکتر احمد؛ ونوس، دکتر داور و ابراهیمی، دکتر عبدالحمید، *مدیریت بازاریابی*، (۱۳۹۵)، تهران، انتشارات سمت.
- ۶- نادعلی، دکتر محمد؛ رسولی، معصومه؛ سلطان العلمایی، سیدمحمدهادی؛ حاجی دولابی، هدی و نصیری، سمیرا، (۱۳۹۶). *تعامل بازار پول و سرمایه در اقتصاد ایران*، فصلنامه روند، سال بیست و چهارم، شماره ۷۷.
- ۷- سعید، مهدی کمالی (۱۳۹۸)(1398). *مقدمه ای بر اصول بازرگانی*، تهران: انتشارات لبخند دانش.
- ۸- سلیمانی، رضا، (۱۴۰۰)، *مبانی مدیریت سرمایه گذاری*، www.perspective.rozblog.com
- ۹- عبداللهی، مهدی، (۱۳۹۴)، *سرمایه گذاری و چالش های بازارهای مالی در بخش کشاورزی*، تهران، روند.
- ۱۰- فریدمن، میلتن، (۱۳۸۰)، *سرمایه داری و آزاری*، تهران، نشر نی.
- ۱۱- دفتر روابط برنامه رقابت پذیری یوروآسیا، (۱۳۸۹)، *توسعه سکتور خصوصی و پالیسی های کارآفرینی در افغانستان*، وروآسیا.